

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8
(Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Özel Sayısı), 272-305
Geliş Tarihi:10.11.2024 Kabul Tarihi:06.12.2024
Yayın: 2024 Yayın Tarihi:31.12.2024
<https://doi.org/10.30561/sinopUSD.1582577>
<https://dergipark.org.tr/sinopUSD>

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KÖK DEĞERLERE SAHİP OLMA DURUMUNUN TARİH VE COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ¹

Kibar AKTIN*

Soner KAHVECİ*

Hülya KARAÇALI TAZE*

Öz

Bu çalışmanın amacı, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin bakış açısıyla lise öğrencilerinin kök değerlere sahip olma durumlarını tespit etmek ve mevcut sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu 23 tarih ve 19 coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır. Bu grup, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmış ve veriler frekans ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler öğrencilerin en fazla sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte öğrencilerin öz denetim, adalet, dürüstlük, dostluk ve saygı gibi değerlere sahip olduklarına ilişkin ağırlıklı olarak kararsız görüş bildirmişlerdir. Öğrencilerin en az sahip olduğu değerler arasında ise sabır ve sorumluluk ön plana çıkmıştır. Öğretmenler değer eğitimindeki sorunların kaynağı olarak sosyo-kültürel çevreyi, teknoloji çağının olumsuz koşullarını, eğitim sistemini ve bireysel nedenleri öne sürmüştür. Öğretmenlerin kök değerlerin geliştirilmesine ilişkin görüşleri arasında mesleki yeterliliklerin güçlendirilmesi, değer aktarımında aileler ve diğer paydaşlarla iş birliği yapılması, derslerde farklı öğretim yöntem ve teknikleri ile materyallerin kullanılması ve müfredatta değer eğitiminin güçlendirilmesi gibi öneriler yer almıştır. Ailelerin, öğretmenlerin ve siyasi karar alıcıların rol model olarak, değerleri her ortamda yaşatarak, örnek davranışları takdir ederek ve bu

¹ Bu makale Uluslararası Karadeniz Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/ Sosyal Bilimler Öğretmenliği Programı, kibaraktin@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6238-3500>

* Uzman Öğretmen, MEB, sonerkahveci55@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-0703-1777>

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/ Sosyal Bilimler Öğretmenliği Programı, hkaracali@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6592-0807>

hedef doğrultusunda etkinlikler düzenleyerek değer aktarımında kritik rol oynayacakları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Aktif Öğretim, Coğrafya Öğretmeni, Kök Değerler, Öğretim Programı, Tarih Öğretmeni.

An Analysis of High School Students' Possession of Core Values from the Perspectives of History and Geography Teachers

Abstract

The aim of this study is to determine the status of high school students' having root values from the perspective of history and geography teachers and to develop solutions for existing problems. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group consisted of 23 history and 19 geography teachers. This group was determined by criterion sampling among purposeful sampling methods. A questionnaire form was used as a data collection tool and the data were analysed using frequency and content analysis methods. According to the findings of the study, teachers stated that students have patience, responsibility, self-control and justice values the least in terms of root values, and love, patriotism and benevolence values the most. As the sources of problems in value education, teachers put forward the socio-cultural environment, the negative conditions of the technological age, the education system and individual reasons. Among teachers' opinions on the development of root values, suggestions such as strengthening professional competences, co-operation with families and other stakeholders in value transfer, using different teaching methods and techniques and materials in lessons, and strengthening value education in the curriculum were found. It can be argued that families, teachers and political decision-makers play a critical role in value transmission by being role models, keeping values alive in every environment, appreciating exemplary behaviours and organising activities in line with this goal.

Keywords: Active Teaching, Core Values, Curriculum Geography Teacher, History Teacher.

Giriş

Modern dünyada hızla değişen sosyal dinamikler ve kültürel çeşitlilik, değer eğitiminin önemini artırmıştır. Eğitim kurumları, aileler ve toplumun iş birliği, bireylerin değerleri kazanmasını sağlamada kritik bir rol oynamaya başlamıştır (Özdemir, Uzun ve Kar, 2021). Nitekim 2024 yılında güncellenen öğretim programlarında “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” ile bütüncül bir yaklaşım benimsenerek yalnızca öğrencilerin akademik başarılarının değil, aynı zamanda karakter gelişimlerinin, sosyal sorumluluklarının ve etik değerlerinin de

güçlendirilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Benimsenen Erdem-Değer-Eylem modeliyle değer eğitiminin önemi öğretim programlarında öne çıkmıştır (MEB [Millî “Eğitim Bakanlığı], 2024).

Değerler, bireysel ve kolektif davranışları yönlendiren, insanların etraflarındaki dünyayı nasıl algıladıklarını ve onunla nasıl etkileşime girdiklerini şekillendiren genel kabul görmüş temel inançlar veya ilkelerdir (Schwartz vd., 2012). Bu değerler, bireylerin tutumlarını ve davranışlarını etkileyerek, toplumsal normların oluşumuna katkıda bulunur (Aytaç, 2023). Değerler, işlevsel olarak, kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığına, ayrıca sosyal refah ve uyuma elverişli olan ve kişinin kültürünün bir parçası olan yaşamın rehber ilkeleri olarak düşünülebilir (Akt. Borgohain & Gohain, 2022). Her toplum, kendine özgü değer sistemine sahiptir ve bu değerler, bireylerin sosyal ilişkilerini, ekonomik davranışlarını ve politik tutumlarını şekillendirmektedir (Seçkin, 2022). Dolayısıyla değerler sosyal kimlik ve aidiyet oluşumunun ayrılmaz bir parçasıdır (Fischer & Boer, 2016). Değer kazanımı, aile, akran grupları, kitle iletişim araçları ve günlük etkileşimler gibi sosyalleşme araçlarının etkisiyle yaşam boyu süren bir süreçtir. Toplumlar, değerler aracılığıyla kültürel, sosyal ve siyasi varlıklarını sürdürürler (Tekten, 2015).

Eğitimin temel işlevlerinden biri, bireylere milli ve evrensel değerler kazandırmak (Yapıcı ve Zengin, 2003) ve bireyi iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir (Özel ve Başoğlu, 2007). Temel insani özelliklerimizi şekillendiren değerlerin, öğrencilere etik, saygı, hoşgörü gibi kavramların öğretilmesiyle karakter oluşumuna katkı sağladığı ve toplumda pozitif bir etki yarattığı belirtilmektedir (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012). Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetlerini düzenleyen 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda, “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak... Türk milletinin insanlığın ortak mirasına katkılarını, Türk tarihini, kültürünü, millî ve manevi değerlerimizi bilen ve yaşayan bireyler yetiştirmek” amaçlandığı ifade edilmektedir (MEB, 2024). Bu çerçevede okullarda değerler, eğitim programlarının hem açık hem de örtük hedefleri arasında yer alarak planlı öğrenme etkinlikleriyle toplumun değer yargıları öğrencilere aktarılmaktadır (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012).

Türkiye'nin eğitim sistemi incelendiğinde, 2005 yılına kadar olan süreçte değerler örtük olan öğrenme yaşantılarına yansıtılırken, 2005 yılı sonrasında değerler adıyla açık bir şekilde programlarda yerini almıştır. 2005 ve 2018 programlarında değerler ayrı bir ders olarak değil, ilkököl ve ortaoköl düzeyindeki dersler vasıtasıyla aktarılmaya çalışılmıştır (Kızık, 2018, s. 7; Tunç Şahin ve Doğan, 2023). Değer eğitimi 2024 yılında güncellenen öğretim programlarıyla yeni bir ivme kazanmıştır. Bu programlarda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin merkezinde değerler Erdem-Değer-Eylem modeli şeklinde disiplinler arası program ögesi olarak nitelendirilmiş, kapsayıcı, açık, anlaşılabilir, uygulanabilir ve çeşitli ölçme araçlarıyla ölçülebilir şekilde tasarlanmıştır. Değerler, içeriği tüm derslere hitap edecek şekilde oluşturulmuştur. Değerler, öğrenme-öğretme uygulamaları içerisinde doğrudan bir etkinlik veya süreci destekleyici bir unsur olarak ele alınmıştır. Oluşturulan bu kapsayıcı yapı, bir değer birden fazla disiplin altında işlenebilmesini sağlarken bir disiplin altında birden fazla değer işlenebilmesine de imkân vermektedir (MEB, 2024). Görüldüğü gibi değer eğitimi, güncel öğretim programlarında önemli bir bileşen olarak yapılandırılmıştır.

Tarih ve coğrafya dersi ilköğretim düzeyindeki sosyal bilgiler dersinin devamı özelliğini taşımaktadır (Keskin, 2014). Tarih öğretim programlarında tarih, kültür, millî birlik ve beraberlik gibi konulara yer verilerek öğrencilerde yurtseverlik duygusunu geliştirmek hedeflenmektedir (Kızık, 2018, s. 7). Alan yazında değer eğitime ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde; Demircioğlu ve Tokdemir (2008) millî-manevi, dinî, ahlakî ve sosyal değerlerin oluşturulması ve aktarılmasında tarih alanının değer eğitime önemli katkılarına olabileceğine dikkat çekmiştir. Akıncı (2018), tarih derslerinde millî değerlerin aktarımının, bu değerlerin içselleştirilmesinin öğrencilerin tarihsel olaylara olan bakış açılarını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Güler (2020), tarih derslerinde ele alınan olayların farklı perspektiflerden tartışılmasının hoşgörü ve empati gibi değerlerin gelişmesine katkı sağladığını vurgulamıştır. Değer eğitiminde tarih kadar önemli bir diğer ders coğrafya dersidir. Şahin (2021), coğrafya derslerinde öğrencilere küresel

sorumluluk ve dünya vatandaşlığı bilincinin kazandırılmasının, değer eğitimi sürecinde önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir. Kılınç ve Kartal (2019), coğrafya derslerinde çevreye duyarlılık ve sürdürülebilirlik bilincinin geliştirilmesi için yapılan değer eğitimi çalışmalarının, öğrencilerin çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarını artırdığını ortaya koymuştur.

Kılınç ve Kartal (2019), coğrafya derslerinde çevreye duyarlılık ve sürdürülebilirlik bilincinin geliştirilmesine yönelik yapılan değer eğitimi çalışmalarının, öğrencilerin çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarını artırdığını ortaya koymuştur. Şahin (2021) ise, coğrafya eğitiminde öğrencilere küresel sorumluluk ve dünya vatandaşlığı bilincinin kazandırılmasının, değer eğitimi sürecinin önemli bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, 1992 yılında IGU (International Geographical Union) tarafından yayımlanan raporda, “dünyanın doğal ve beşerî değerlerinin önemini anlaşılmasında insan haklarına saygı, eşitlik, çevreye karşı duyarlılık” gibi tutum ve değerlerin kritik rol oynadığı belirtilmektedir. Ayrıca, “kirlilik, atık yönetimi, savaşlar, iklim değişikliği, etnik çatışmalar ve ormansızlaşma gibi” çeşitli sorunlara çözüm arama ve karar verme süreçlerinde bu değerlerin önemi vurgulanmaktadır (Edwards, 2002; Hopwood, 2008’den Akt. Değitmeni, 2018, s. 432). Öztürk ve Aslan (2020), tarih ve coğrafya derslerinde özellikle milli kimlik, çevre duyarlılığı, empati ve hoşgörü gibi değerlerin etkili bir şekilde öğretilbileceğini bildirmiştir. Tarih ve coğrafya derslerinde değer eğitiminin bütünleştirilmesinin öğrencilerde çok yönlü bir değer bilinci oluşmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Tarih ve coğrafya alanında yapılan bu çalışmalar, değer eğitiminin bu disiplinlerde oldukça önemli bir yer tuttuğunu ve öğrencilerin hem yerel hem de küresel ölçekte sorumlu bireyler olmalarına katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Tarih (MEB, 2023a) ve coğrafya öğretim programları (MEB, 2023b) incelendiğinde; programlarda öne çıkan kök değerlerin öğrencilerin kişisel, toplumsal ve küresel düzeyde sorumluluk, ahlaki farkındalık ve etik kararlar geliştirmelerine olanak tanıyan değerler olduğu görülmüştür. Bunlar içerisinde öne

çıkan kök değerler sırasıyla; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleridir. Bu değerlerin özelliği “öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele” alınmasıdır (MEB, 2023a, MEB, 2023b). Öğretim programları aracılığıyla öğrencilere kazandırılması amaçlanan bu değerler, birçok toplum tarafından benimsenen ve uzun zamandır varlığını sürdüren değerleri oluşturmaktadır (Topal, 2019).

İnsan hakları ihlali, çevre sorunları ve küresel düzeyde artan kadına, çocuca, hayvana yönelik şiddet eğilimi değer eğitimi daha da önemli hale getirmiştir. Brenton'a göre, insanların uğraştığı sorunlar çoğunlukla politik, ekonomik ve ekolojik olabilir ancak toplum, bugün bu temel sorunlarla başa çıkmak için ahlaki ve manevi eğitim açısından yetersiz bir donanıma sahiptir (Akt. Borgohain & Gohain, 2022). Dolayısıyla eğitim sisteminin her aşamasında değer eğitiminin etkin bir şekilde devam etmesi, gelecekte daha sağlıklı bireylerin yetişmesine, etik değerlerin güçlenmesine ve toplumsal büyümenin artmasına katkı sağlayacaktır (Erbaş ve Başkurt, 2022; Gündoğan, 2020; Külünkoğlu, 2021). Alan yazındaki çalışmalar değer eğitiminde yaşanan sorunlara dikkat çekmekte (Durmuş, 2019; Öztürk, 2020) ancak değer eğitiminin önemli bir bileşeni olan kök değerlerin öğrencilere kazandırılma durumunu ortaya koyan tarih eğitiminde sınırlı bir çalışmaya rastlanmaktadır (Nakiboğlu, 2022). Bununla birlikte değer eğitime ilişkin 2018 yılı ve sonrası gerek tarih eğitiminde (Güler, 2020; Muç ve Pamuk, 2020; Şahin, 2021; Yıldırım, 2017; Özdemir, 2017), gerek coğrafya eğitiminde (Değirmenci, 2018; Katılmış ve Balcı, 2017; Kılınç ve Kartal, 2019; Türker, Dündar ve Sözcü, 2023), ya da her iki alanda yer alan (Öztürk ve Aslan, 2020) bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu kapsamda, çalışmanın amacı, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin bakış açısıyla lise öğrencilerinin kök değerlere sahip olma durumlarını tespit etmek ve mevcut sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Bu doğrultuda, araştırmanın alt amaçları tarih ve coğrafya öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda;

- Öğrencilerin kök değere sahip olma durumlarını tespit etmek,

- Değer eğitimindeki mevcut sorunları tespit etmek
- Değerlerin geliştirilmesine yönelik çözüm önerileri sunmak olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanma aşaması ve analiz süreci ile ilgili bilgiler verilmiştir.

1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Bu desen, bireylerin bir olguyu nasıl deneyimlediklerini metodolojik, özenli ve derinlemesine bir şekilde tarif etmeyi ve tasvir etmeyi amaçlar. Bu amaç doğrultusunda, olguyu doğrudan deneyimleyen kişilerle görüşmeler gerçekleştirilir (Patton, 2014, s. 104). Alan yazında tarih ve coğrafya dersleri, öğrencilerin kendi kültürel değerlerini, farklı kültürleri ve yaşam biçimlerini anlamalarına yardımcı olan, hoşgörü ve saygı gibi değerlerin pekişmesine, toplumsal ve kültürel kimlik oluşumuna katkıda bulunan bir ders olarak tanımlanmıştır (Yazıcı, 2017; Dere ve Uysal, 2019; Kabapınar, 2018; Gökçe, 2015; Güngör Akıncı ve Karadeniz, 2022). Bu bağlamda, çalışmanın amacı, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimi konusundaki deneyimlerini derinlemesine anlamaktır.

2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; Samsun il sınırı içerisinde devlet okullarında görev yapan 23 tarih ve 19 coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu ölçüt örnekleme temel alınarak belirlenmiştir. Cresswell (2013) ve Patton'a (2002) göre bu yöntem, araştırmacıların belirli bir durum veya bağlamda geçerli olan örnekler üzerinden derinlemesine bilgiye ihtiyaç duyduğu durumlarda kullanılır. Temel ölçüt daha geçerli ve güvenilir sonuçlara ulaşmak için katılımcı grubunun farklı lise türlerini (Anadolu, Fen, Sosyal Bilimler ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi [MTAL]) temsil edecek şekilde belirlenmesi olmuştur. Lise düzeyindeki öğrencilerin başarı düzeyleri okul türüne göre farklılık gösterdiği için bu durumun

öğrencilerin değerlerini de etkileyebileceği varsayılmıştır (Örneğin çalışkanlık değeri gibi). Bu nedenle daha genelleyebilir sonuçlara ulaşabilmek için farklı lise türlerinde görev alan öğretmenlerden ölçüt örnekleme ile çalışma grubu oluşturulmuştur.

Ölçüt örnekleme ile belirlenen çalışma grubunun genel özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubunun Genel Özellikleri

Branşları	n	%
Tarih	23	59,5
Coğrafya	19	45,2
Toplam	42	100
Cinsiyeti	n	%
Kadın	16	38,1
Erkek	26	61,9
Toplam	42	100
Mesleki Çalışma Yılı	n	%
1-5 Yıl	2	4,8
6 – 10 Yıl	4	9,5
11- 15 Yıl	8	19
16 – 20 Yıl	3	7,1
21 Yılden fazla	25	59,5
Toplam	42	100
Okul Türleri	n	%
Anadolu Lisesi	20	47,6
MTAL2	15	35,7
Fen Lisesi	3	7,1
Sosyal Bilimler Lisesi	4	9,5
Toplam	42	100

Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunun 16’sı kadın 26’sı erkek olmak üzere toplam 42 öğretmenden oluşturduğu görülmektedir. Bu grubunun 23’ü tarih ve 19’u coğrafya öğretmeninden oluşmaktadır. Meslekteki çalışma yılları incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin genel olarak (n=25) 21 yıldan daha fazla çalıştığı anlaşılmaktadır. Tablo 1 okul türlerine göre incelendiğinde;

² Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

öğretmenlerin büyük çoğunluğunun Anadolu Lisesi (n=29), ikinci sırada MTAL (n=20) ve az sayıda Sosyal Bilimler (n=4) ve Fen Lisesinde (n=3) çalışan öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir. Çalışmada etik açıdan öğretmen isimleri yerine her öğretmenin okul türü ve alanını içerecek şekilde bir kodlama yapılmıştır. Örneğin tarih öğretmeni fen lisesinde görev yapıyorsa kodlama Tarih Öğretmeni (TÖ)-Katılımcı Kodu 1 (1)-Fen Lisesi (F)= TÖ1F, eğer Coğrafya Öğretmeni ise (CÖ)-Katılımcı Kodu 1 (1)-Anadolu Lisesi (A)=CÖ1A şeklinde kodlama yapılmıştır. Bu şekilde tarih öğretmenleri TÖ1A, TÖ2M, TÖ3A, TÖ4M, TÖ5A.... Coğrafya öğretmenleri CÖ1M, CÖ2F, CÖ3M, CÖ4A, CÖ5S... şeklinde kodlanmıştır.

3. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket, durum belirleme, ilişki araştırma veya hipotez test etme amaçlı çalışmalarda sıkça kullanılan bir araştırma tekniğidir (Aziz, 2011, s. 83). Araştırmada geliştirilen anket formu dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, katılımcıların cinsiyet, mesleki kıdem, mezuniyet alanı ve öğretmenlik yapılan okul türü gibi kişisel bilgilerini belirleyen soruları içermektedir. İkinci bölüm öğrencilerin kazanması hedeflenen on kök değere ilişkin önermelerden ve üçüncü bölüm tarih ve coğrafya öğretmenlerine göre öğrencilerin on kök değere sahip olma durumunu belirleyen aşağıdaki dört sorudan oluşmaktadır:

- Öğrencilerin on kök değere sahip olma durumu nedir?
- Öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmadığını düşünüyorsanız sebebi sizce ne olabilir?
- Kök değerlerin geliştirilmesine yönelik önerileriniz nelerdir?

Hazırlanan forma yönelik uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca on öğretmenle pilot uygulama yapılmıştır. Bu şekilde anket sorularının anlaşılabilirliği test edilmiştir. Anket formunda gerekli düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir. Verilerin toplanılabilmesi için çalışmanın gerekli etik izni 19/10/2022 tarihinde ... Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 2022/163-189 karar sayısı ile

alınmıştır. Ardından çalışmanın yürütüleceği ilde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma için gerekli izinler alınmıştır. Anket Google forma dönüştürülmüş. Öğretmenlerin görüşleri Google form üzerinde toplanmıştır.

4. Verilerin analizi

Veri analizinde basit yüzde ve frekans hesaplaması yapılmış ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Frekans hesaplaması, her bir verinin yinelenme sıklığını gösteren bir tablodur (Karasar, 2012, s. 209). Çalışmada Likert tipi önermelerde, çalışma grubunun tanımlanmasında ve içerik analizinde bir kategoriye/seçeneğe ait verilerin sıklığını göstermede frekans tabloları hazırlanmıştır. Anketin açık uçlu sorularına öğretmenlerin verdiği yanıtlar içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde kategori oluşturma süreci, tümevarımsal bir yaklaşımla başlar ve tümdengelim yöntemiyle ilerler. İlk olarak, detaylı olarak incelenen küçük parçalar üzerinde kodlar oluşturulur. Ardından, bu kodlar gözden geçirilir ve geçici kategoriler belirlenir. Her bir verinin bu geçici kategorilere uygun olup olmadığı değerlendirilir. Bu süreçte, kategorinin doygunluğa ulaşp ulaşmadığı önemlidir (tümevarımsal süreç). Kategori oluşturma süreci, yeni bilgi, bakış açısı veya kavramların üretilmemesiyle doygunluğa ulaşıldığında tamamlanmış olur (Çelik, Başer Baykal ve Kılıç, 2020). Bu çerçevede, içerik analizinin ilk aşamasında, yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulara verilen yanıtlar kodlanmıştır. Kodlama süreci, veriyi anlamlı parçalara ayırırken bu parçalar arasında uyum sağlama işlevini içermektedir. Benzer süreçler kodların tümevarımcı bir yaklaşımla kategorize edilmesinde de izlenmiştir. Anlamlı ilişkilere sahip kodlar belirli kategorilere gruplandırılmıştır.

Örneğin öğretmenlerin öğrencilerin değer eğitimindeki sorunların çözümüne ilişkin görüşleri Tablo 2'de yer aldığı şekilde kodlanmış ve kategorileştirilmiştir.

Tablo 2: Öğretmen Görüşlerinin Kodlanması ve Kategorileştirilmesi

Öğretmen görüşleri	Kod	Kategori
“Değerlerin gelişimi için siyasilerin, karar vericilerin, rol modeli olabileceklerin de o değerlerde örnek olmaları gerekir. Toplumsal yozlaşma tüm ülke paydaşlarının çabası ile düzeltilebilir.” TÖ1A	Siyasi ve karar vericilerin rol model olması, iş birliği	Tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği
“Kök değerlere tüm yetişkinlerin özellikle siyasilerin sahip olarak örnek teşkil etmesi”. CÖ17	Yetişkinlerin siyasilerin örnek olması	
“Kök değerler okullarda proje kapsamında gelişmez. Dostlar alışverişte görsün projelerdir bunlar. Aile, öğretmen, idareci kök değerleri yaşarsa zaten öğrenme başlar” TÖ10A.	Okul ve ailenin değerleri yaşaması	

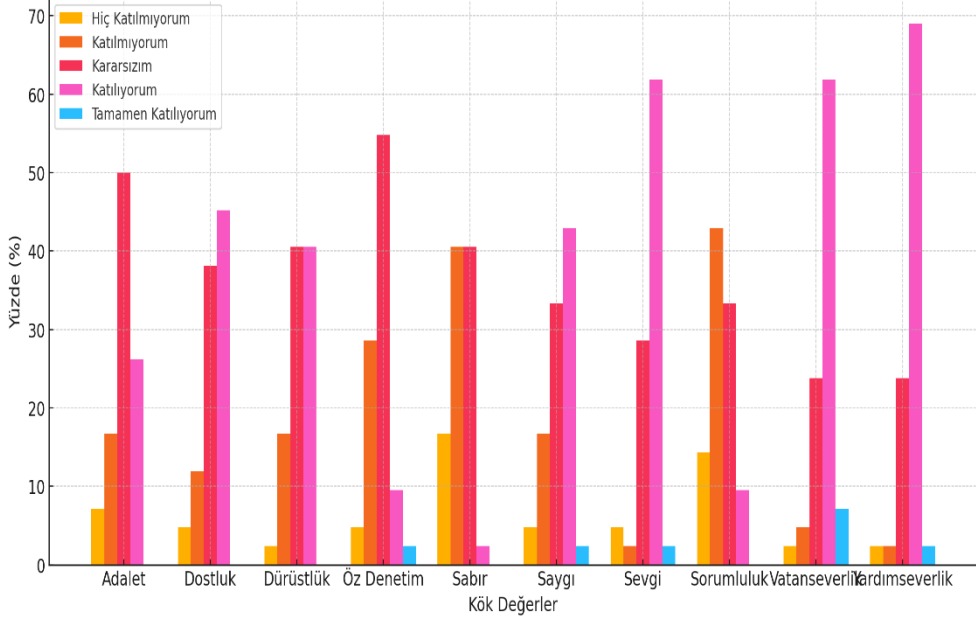
Hem kodlama hem de kategorizasyon işlemlerinden sonra, veri setleri uzman incelemesine tabi tutulmuştur. Bu incelemede uzman, araştırma tasarımından toplanan verilerin analizine kadar olan süreçleri eleştirel bir biçimde incelemiştir (Başkale, 2016, s. 23). Bu şekilde bir araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından analiz edilen bulguların “tutarlılığı” sağlanmaya çalışılmıştır (Patton, 2014, s. 248). Ayrıca, sonuçların güvenilirliğini artırmak için üçgenleme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, farklı veri toplama yöntemlerinin veya kaynaklarının çeşitlendirilmesiyle, araştırma sonuçlarının daha sağlam ve inandırıcı hale getirilmesini sağlar (Başkale, 2016, s. 25). Anket formu, Likert tipi önermelerle birlikte görüşme sorularını içermiştir, böylece elde edilen bulgular daha detaylı ve doğrulanabilir hale gelmiştir. Bu yaklaşımın amacı, araştırmanın güçlü ve zayıf yönlerini dengeleyerek sonuçların güvenilirliğini artırmaktır. Çalışmada dış geçerliği sağlamak amacıyla, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analiz yöntemi ayrıntılı şekilde açıklanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bulgular

Tarih ve coğrafya öğretmenlerine göre öğrencilerin derslerinde kazandırılması amaçlanan kök değerlere sahip olma durumuna yönelik bulgulara bu bölümde yer verilmektedir.

1. Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerine Göre Öğrencilerin Kök Değere Sahip Olma Durumlarına İlişkin Bulgular

Tarih ve coğrafya öğretmenlerine göre öğrencilerin kök değerlere sahip olma durumuna ilişkin bulgular Şekil 1’de sunulmaktadır:

Şekil 1. Öğrencilerin Kök Değere Sahip Olma Durumu

Şekil 1 incelendiğinde öğretmenlerin büyük bir kısmı (%60-70), öğrencilerin vatanseverlik, yardımseverlik ve sevgi değerlerine sahip olduğunu düşünmektedir. Ancak öz denetim (%40), adalet (%50), dürüstlük (%40), dostluk (%38) ve saygı (%33) gibi değerlere ilişkin görüşlerde belirgin bir kararsızlık söz konusudur. Sabır (%2) ve sorumluluk (%8) değerleri ise öğrencilerde en zayıf görülen değerler olarak öne çıkmaktadır.

2. Değer Eğitimindeki Mevcut Sorunlara İlişkin Bulgular

Tarih ve coğrafya öğretmenlerine, "Öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmadığını düşünüyorsanız, sebebi sizce ne olabilir?" sorusu yöneltilmiş ve bu soruya altı coğrafya öğretmeni ile on tarih öğretmeni görüş bildirmemiştir. İlgili soruya yanıt veren toplam yirmi altı öğretmenden on üçü coğrafya, on üçü ise tarih

öğretmenidir. Bu öğretmenlerin görüşlerine ilişkin bulgular, Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Öğrencilerin Kök Değerlere Yeterince Sahip Olmama Sebebi

Kod	Kategori	F
Sosyal etkileşim ve yetiştirilme şekilleri, aile ve çevresel koşullar, kültürel yozlaşma, ailenin ilgisizliği, ailenin yeni çocuk yetiştirme modeli, aile içi eğitim sorunları, aile içi olumsuz koşullar, değer yitim	Sosyo-kültürel çevre	13
Yeni çocuk yetiştirme kültürü, yeni yaşam düzeni, dijital çağın olumsuzlukları, dijital teknoloji bağımlılığı, sosyal medyanın olumsuz etkisi	Teknoloji çağının olumsuz koşulları	9
Sınıf geçme yönetmeliği, eğitim yaklaşımları, temel eğitim ve ortaokulda değerler eğitiminde eksiklik	Eğitim sistemi	5
Bencillik, düşük başarının yeterliği algısı, bireyselleşme, kitap okuma alışkanlığının yetersizliği	Bireysel nedenler	3

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmama nedenine ilişkin elde edilen bulguların dört kategori ile ilişkili olduğu görülmektedir: Sosyo-kültürel çevre, teknoloji çağının olumsuz koşulları, eğitim sistemi ve bireysel nedenler. Öğretmenlerinin öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamasını en çok sosyo-kültürel çevre kategorisiyle (f=13) ilişkilendirdiği görülmektedir. Bu sıralamada ikinci sırada teknoloji çağının olumsuz koşulları (f=9) yer almaktadır. Eğitim sistemi (f=5) ve bireysel nedenler (f=3) diğer ileri sürülen nedenler arasında yer almaktadır. Bu bulgular, öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamalarının çok boyutlu bir sorun olduğunu göstermektedir.

Öğretmen görüşlerini içeren ayrıntılı bulgular kategori başlıkları altında aşağıda sunulmaktadır:

Sosyo-kültürel çevre

Tarih ve coğrafya öğretmenlerine göre öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamasının en önemli sebebi sosyo-kültürel çevreyle (f=13) ilişkilidir. Bu konudaki görüşler şu şekildedir:

“Aileden gelen ilgi yetersizliği. Toplumun içinde bulunduğu ahlaki çöküntü” TÖ5A

“... Aile içi eğitim” CÖ17A

“Ailenin bu konuda eksik eğitim vermesi” CÖ13A

“Aile ve yaşadığı çevre” CÖ10M, CÖ9F, CÖ12M

“Aile içi eğitimin ve denetimin yetersizliği” TÖ9S

“Çocuklarını derdi başka ki... Sıkıntılı bir ev, istediklerini alamama, öfke, nefret vb. hepsi mevcut maalesef” TÖ20M

“Ailenin yeni nesil çocuk yetiştirme modeli” TÖ3A

“Çevre ve aile” TÖ4M

“...sosyal etkileşimler .. Yetiştirilme şekilleri...” TÖ1A

“Kültürel ve ahlaki yozlaşma” TÖ6M

“Toplumdaki genel kültürel yozlaşma” TÖ5A

“Topluma liderlik edenlerin oluşturduğu olumsuz algı” CÖ15F

“Yanlış örnekler” CÖ19A

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde öğretmenlerinin öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamalarını öncelikle aile eğitimiyle ilişkilendirdiği görülmektedir: Ailede ilgi yetersizliği, disiplinsizlik, aile içi sıkıntılar ve ailenin yeni çocuk yetiştirme modelinin değer eğitiminin eksik kalmasına neden olduğu ileri sürülmektedir. Görüşlerde toplumsal çevrenin değer eğitimi sorunlarının ikincil durumunu oluşturduğu görülmektedir. Bu çevredeki kültürel ve ahlaki yozlaşmanın, topluma liderlik edenlerin rol model olarak olumsuz tutumlarının öğrencideki değer eğitimini olumsuz yönde etkilediği yönünde görüşler bildirilmektedir.

Teknoloji çağının olumsuz koşulları

Teknoloji çağının olumsuz koşulları kategorisi (f=9) sosyo-kültürel çevre kategorisinden sonra öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamasının ikinci en önemli sebebini oluşturmaktadır. Bu konudaki görüşler şu şekildedir:

“İnternet ve medyadaki olumsuz örnekler, sanal alemin etkisi” TÖ3A

“Sosyal medya, yeni yaşam düzeni” TÖ1A

"Değer" de ne ki! Her şeyin dijitalleştiği, sanal olduğu ve çocukların aileden büyüklerinden fazla bu ortamlarla iç içe olduğu bir dünya. Bırakın öğrencimizi evladımızı bile bize yabancılaştırıyor" TÖ8S

"Bilinçsizlik ve kötü örnekle[ri] tv de ve sosyal medyada görmeleri" TÖ22A

"Dijital çağı yanlış kullanmamız" TÖ23A

"Sosyal ağlarda çok vakit geçirmeleri..." CÖ1M

"Dijital bağımlılık, sosyalleşmesinin önüne geçmektedir". CÖ2F

"Medyanın olumsuz etkisi. Telefon ve oyun bağımlılığı" CÖ19A

"Teknoloji ve sosyal medya" CÖ4A

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde tarih ve coğrafya öğretmenlerinin öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamalarını dijital çağın getirdiği olumsuz koşullarla ilişkilendirdikleri görülmektedir. Öğretmenlere göre telefon ve sosyal medya kullanımıyla başlayan teknoloji bağımlılığı çocukların sosyal medyada çokça vakit geçirmelerine neden olmaktadır. Oluşan bağımlılığının onları sosyal ortamdan uzaklaştırdığı bununla birlikte değer yitimine sebep olan kötü örnekleri sosyal medyadan görmeleri sebebiyle de gerekli değerlerin yeterince kazandırılmadığını ifade etmektedirler.

Eğitim sistemi

Tarih ve coğrafya öğretmenlerine göre öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamalarının sebebi eğitim sistemi (f=5) ile ilişkilidir. Bu konudaki görüşler şu şekildedir:

"Önceki eğitim kademelerinde değerler eğitiminin yeterli düzeyde kazandırılmamış olması" CÖ7A

".. Okul eğitimlerinin yetersizliği" CÖ9F

"Eğitim politikaları..." CÖ17A

"İlköğretimde sınıf geçme yönetmeliği" TÖ2M

"Eğitim sistemi" TÖ7M

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde tarih ve coğrafya öğretmenlerine göre öğrencilere eğitim süreçlerinde kök değerlerin yeterince kazandırılmaması, okuldaki

eğitimin yeterli olmaması, eğitim politikaları, eğitim sistemi ve sınıf geçme sistemiyle ilişkilidir.

Bireysel nedenler

Öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamalarını bireysel nedenler ile ilişkilendiren (f=3) öğretmen görüşü oldukça azdır. Bu kategoride görüş bildirenlerin yalnızca coğrafya öğretmenleri olduğu görülmektedir. Bu görüşler şu şekildedir:

“Çıkarlarını her şeyden önce görmeleri ve az çalışarak vasat bir başarının yeterli olacağı düşüncesinde olmaları” CÖ15A

“Bireyselleşme” CÖ5S

“Az kitap okumaları” CÖ1M

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde coğrafya öğretmenlerine göre, öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamaları; öğrencilerin bencilce tutumları, düşük başarının yeterliği olduğu algısına sahip olmaları, bireyselleşmeleri ve kitap okuma alışkanlıklarının yetersiz olması gibi bireysel nedenlerle ilişkilidir.

3. Değerlerin Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin

Bulgular

Tarih ve coğrafya öğretmenlerine “Kök değerlerin geliştirilmesine yönelik önerileriniz varsa lütfen yazınız?” sorusu yöneltilmiş ve bu soruya altı coğrafya öğretmeni ve beş tarih öğretmenin görüş bildirmediği tespit edilmiştir. İlgili soruya yanıt veren on üç coğrafya öğretmeni ve on sekiz tarih öğretmeni olmak üzere toplam otuz bir öğretmenin görüşlerine rastlanmıştır. Bu öğretmenlerin görüşlerine yönelik bulgulara Tablo 4’te yer verilmektedir.

Tablo 4: Kök Değerlerin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Kod	Kategori	F
Siyasi ve karar vericilerin rol model olması, aile, okulda ve sokakta değerlerin yaşatılması, temel eğitim ve aile eğitiminde değer eğitime odaklanma, her ortamda çocukları sevmek	Tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği	13
Olumlu davranışların pekiştirilmesi, yetişkin ve siyasilere rol model olması, örnek davranışların ödüllendirilmesi, aile ve sosyal çevre değer aktarımı, öğretmenlerin hizmetiçi eğitimi.		
Değer aktarımında kitap, belgesel, görsel içerikli öğretim materyallerinin kullanımı, Ders kitapları yazımında uzmanlar arasında işbirliği, öğrenci seviyesine uygunluk	Öğretim materyalleri ile değer aktarımı	7
Araştırma yaptırma, gezi gözlem, projeler, sözlü aktarımla değer kazandırma, tarihi roman destekli eğitim, hikayeler değer aktarımı, sanatsal faaliyetler, yaparak yaşayarak etkinliklerle öğretme	Öğretim yöntem ve teknikleri ile değer aktarımı	5
Öğretim programında değer eğitimine yönelik nesnel düzenleme, dersleri değer eğitimi yönünde zenginleştirme	Öğretim programında değer eğitiminin güçlendirilmesi	3
Milli Kültür, Din ve Ahlak Bilgi dersleri, dijital vatandaşlık eğitimi	Diğer	2

Tablo 4'te tarih ve coğrafya öğretmenlerinin "Kök değerlerin geliştirilmesine yönelik önerileriniz varsa lütfen yazınız?" sorusuna ilişkin yanıtları incelendiğinde elde edilen bulguların beş kategori ile ilişkili olduğu görülmektedir: Tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği, öğretim yöntem ve teknikleri ile değer aktarımı, öğretim materyalleri ile değer aktarımı, öğretim programında değer eğitiminin güçlendirilmesine ilişkin düzenlemeler ve diğer çalışmalar. Bu kategoriler arasında tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği kategorisinin (f=13) diğer kategorilere göre kök değerlerin geliştirilmesine yönelik en fazla görüş ileri sürülen kategori olduğu görülmektedir. İkinci sırada kök değerlerin geliştirilmesine yönelik öğretim materyalleri ile değer aktarımına dair önemli görüşler bildirdikleri (f=7) benzer oranlarda tarih ve coğrafya öğretmenlerinin öğretim yöntem ve teknikleri ile değer aktarımı kategorisine yönelik (f=5) görüşlerine de rastlanmaktadır. Öğretim programında (f=3) değer eğitiminin güçlendirilmesine yönelik görüşler dikkat çekmektedir. Diğer kategori başlığıyla değer eğitimine

yönelik ders ve dijital çağda dijital vatandaşlık yeterliliklerinin güçlendirilmesine yönelik bir öneri sunulduğu görülmektedir.

Öğretmen görüşlerini içeren ayrıntılı bilgiler kategori başlıkları altında aşağıda sunulmaktadır:

Tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği

Tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği kategorisinin (f=13) kök değerlerin geliştirilmesine yönelik en fazla görüş ileri sürülen kategori olduğu görülmektedir. Bu kategorideki görüşler şu şekildedir:

“Değerlerin gelişimi için siyasilerin, karar vericilerin, rol modeli olabileceklerin de o değerlerde örnek olmaları gerekir. Toplumsal yozlaşma tüm ülke paydaşlarının çabası ile düzeltilebilir.” TÖ1A

“Kök değerlere tüm yetişkinlerin özellikle siyasilerin sahip olarak örnek teşkil etmesi”. CÖ17

“Kök değerler okullarda proje kapsamında gelişmez. Dostlar alışverişte görsün projelerdir bunlar. Aile, öğretmen, idareci kök değerleri yaşarsa zaten öğrenme başlar” TÖ10A.

“Aile ve ilköğretim döneminin çok iyi geçirilmesi” TÖ16M

“Aileler sürece dahil edilmeli” CÖ15

“Aile ve sosyal çevrenin düzelmesi önemli olacaktır” CÖ14

“Bu işe yarar mı bilmiyorum. Yıllardır bizi kimse dikkate almadı. Sevgi... sevilen çocuk sevmeyi de öğreniyor. Anne sevgisi öğretmen sevgisi vatan sevgisi arkadaş sevgisi veee kendini sevmeyi öğreniyor ... hem de bencil olmadan” TÖ21A

“Çocuklardan önce toplumda bu değerlerin gelişmesi gerekiyor” TÖ6M

“Sokak” TÖ17A

“... öğretmenlerinin daha fazla reel çaba sarfetmesini bekliyorum” TÖ12A

“... kök değerlere sahip olan öğrencilerin diğerlerini rencide etmeden onore edilmesi etkili olabilir” CÖ17

“... davranışların takdir ve ödüllerle pekiştirilerek kalıcı hale getirilmesi” CÖ8

“Öğretmenler her yıl olmasa da iki yılda bir seminerlere alınsa alanında yaşanan gelişmeler anlatılırsa başarı artar” CÖ1

Yukarıdaki öğretmen görüşleri incelendiğinde kök değerlerin geliştirilmesine yönelik; siyasi ve karar vericilerin rol model olması, aile, okulda, sokakta tüm öğretmenlerin çaba sarf etmesi ve bu konuda eğitilmelerini içeren görüşlerin değer aktarımında tüm toplumun iş birliği içerisinde olmasına dikkat çektiği görülmektedir.

Öğretim materyalleri ile değer aktarımı

Öğrencilerde kök değerlerin geliştirilmesine yönelik en fazla görüş ileri sürülen ikinci önemli kategorinin öğretim materyalleri ile değer aktarımı (f=7) kategorisi olduğu görülmektedir. Yalnızca tarih öğretmenlerinin fikirlerinin yer aldığı bu kategorideki görüşler şu şekildedir:

"Ders kitaplarının içerikleri örnek hikayelerle zenginleştirilmeli" TÖ5A

"Ders kitaplarını bırakın kök değerlerimizi yansıtmayı konuları bile doğru yansıttığımızı düşünmüyorum. Yeni müfredatla tarih kitaplarına iktisat, siyaset bilimi ve felsefesinin kavramları, görüşleri yansıtılmaya çalışılmış fakat bu ders kitaplarını hazırlama lise öğretmenlerinin işi değil. Tarih öğretmenleri disiplinler arası bir eğitim görmüyor ki". TÖ9S

"Ders kitapları öğrenci seviyesi gözetilerek yazılması". TÖ8S

"Kitap ve belgesel tavsiyeleri" TÖ14A

"Tarihi romanlar okunmalı. Konusu derslerde işlemeli" TÖ22A

"Türk örf adet ve geleneklerini her türlü materyaller ile derslerde işlemek gerekir. Ar-kası zaten gelecektir" TÖ23A.

"Görselliği artırılması için çalışmalar yaptırılmalı" TÖ11M

Yukarıdaki öğretmen görüşleri incelendiğinde kök değerlerin geliştirilmesine yönelik öğretim materyalleri üzerinden geleneksel değerlerin aktarımı, değer aktaran roman, hikâye ve diğer kitapların okutturulması ve belgesellerin izlettirilmesi, değer aktarımına ilişkin ders kitaplarında uzman desteği

alınması, değerlerin öğrenci seviyesine uygun olarak aktarımı ve derslerde görsel materyallerin arttırılmasını içeren görüşlere rastlanmaktadır.

Öğretim yöntem ve teknikleri ile değer aktarımı

Öğretim yöntem ve teknikleri ile değer aktarımı kategorisinin (f=5) kök değerlerin geliştirilmesine yönelik en fazla görüş alan üçüncü kategori olduğu görülmektedir. Tarih öğretmenleri (f=3) ve coğrafya öğretmenlerinin (f=2) görüşlerini yansıtan bu kategorideki görüşler şu şekildedir:

“Öğrencileri araştırmaya yönlendirmeli. Görev ve sorumluluk bilinci aşılanmalı” TÖ2M

“.. Alan gezileri” TÖ14A

"Okul dışı etkinliklerin artırılması, sosyal etkileşimi artıracak projeler, sanatsal faaliyetlere katılım" CÖ2

“Herhangi bir önerim yok ama dersleri işlerken bu değerlerin oluşması ve gelişmesi için konuşmalar yapıyorum” TÖ3A

“Yaparak ve yaşatılarak kök değerlerin çeşitli etkinliklerle kazandırılması...” CÖ8

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde öğretmenlerin araştırma yaptırma, gezi, sözlü aktarımla değer kazandırma ve yaparak yaşatılarak değer aktarmayı içeren önemli görüşler ifade ettikleri görülmektedir.

Öğretim programının değer eğitimi açısından zenginleştirilmesi

Yalnızca coğrafya öğretmenleri tarafından ileri sürülen öğretim programının değer eğitimi açısından zenginleştirilmesi kategorisine yönelik sayılı görüşlere (f=3) rastlanmaktadır. Bu kategorideki görüşler şu şekildedir:

“Müfredatın objektif düzenlenmesi” CÖ12

“Müfredata dahil edilmeli” CÖ19

“... öğrencilere milli manevi konular daha ağırlıklı verilmeli” CÖ15

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde coğrafya öğretmenlerinin öğretim programında nesnellığe ve değer aktarımını içeren konulara yer verilmesini istedikleri görülmektedir.

Diğer

Tarih ve coğrafya öğretmenlerinden birer kişinin öğrencilerin kök değerlerinin geliştirilmesine yönelik farklı çözüm önerileri sundukları görülmektedir. Bu görüşlerin birinde tarih öğretmeni “Din ve Ahlak Bilgisi ayrı ders olmalı. Milli Kültür Dersi olmalı” (TÖ7M) değer eğitimine yönelik bir ders önerirken coğrafya öğretmeni “Bilinçli internet kullanımı” (CÖ4) ile kök değerlerin güçleneceğini ileri sürmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin perspektifinden lise öğrencilerinin kök değerlere sahip olma durumuna ilişkin görüşleri incelenmiştir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri değerlendirildiğinde, öğrencilerin sahip olduğu en önemli kök değerler arasında öncelikle yardımseverlik, ardından vatanseverlik ve üçüncü sırada sevgi değerinin yer aldığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarıyla uyumlu olarak Özdemir (2017) çalışmasında 2017 yılı 9, 10 ve 11. sınıf tarih öğretim programındaki tüm ünitelerde “en çok vatanseverlik, sorumluluk ve yardımseverlik değeri”nin yer aldığını bulgulamıştır. Bu değerleri öz denetim ve adalet takip etmiştir. Dostluk, sabır, sevgi, saygı değerlerinden sonra en az rastlanan değer dürüstlük olmuştur. Muç ve Pamuk (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, tarih ders kitaplarında en yaygın bulunan değer adalet olduğu, 10. sınıf düzeyinde öz denetim, 11. sınıf düzeyinde vatanseverlik ve 12. sınıf düzeyinde fedakarlık ile vatanseverlik değerlerinin sıkça yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak, bu araştırma sonuçlarında öğretmenler öğrencilerin öz denetim, adalet, dürüstlük, dostluk ve saygı gibi değerlere sahip olduklarına ilişkin ağırlıklı olarak kararsız görüş bildirmişlerdir. Öğrencilerin en az sahip olduğu değerler arasında ise sabır ve sorumluluk ön plana çıkmıştır. Bu bulgular, Aslan’ın (2007) ilköğretim düzeyinde öğrencilerin en düşük düzeyde "sorumluluk" değerini kazandıkları görüşüyle uyumludur. Türker, Dündar ve Sözcü (2023) tarafından incelenen 2018 ve 2019 yılı coğrafya ders kitaplarında, kök değerler açısından en fazla vurgulanan değerlerin

vatanserverlik ve sorumluluk olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, sosyal bilgiler ders kitaplarını değerler açısından inceleyen araştırmalarla da örtüşmektedir (Oğuz-Haçat ve Demir, 2020; Erbaş, 2021; Köksal, Yaylacı-Kılıç, Yel, Erbaş ve Kılcan, 2022). Ancak öğretmenlerin öğrencilerin adalet değerini kazanmaları konusundaki tereddütleri dikkat çekmektedir. Nitekim adalet değerinin soyut ve kavram karmaşası yaşanması nedeniyle kazandırması için özel yöntem ve tekniklerin kullanılması gereken bir değer olduğuna dair araştırma sonuçları mevcuttur (Namdar ve Akbayrak, 2019). Erkan ve Çoban (2018) ile Muç ve Pamuk (2020), 2018 programına göre hazırlanan tarih ders kitaplarında adaletin en çok yer verilen değer olduğunu tespit etmişlerdir. Balcı ve Yanpar-Yelken (2013) de sosyal bilgiler öğretim programında "adil olma", "barış", "dürüstlük" ve "duygu ve düşüncelere saygı" değerlerinin önem derecesi açısından üst sıralarda yer aldığını bildirmektedir. Ancak Türker, Dündar ve Sözcü (2023), coğrafya ders kitaplarında en az yer verilen kök değerlerin dürüstlük, adalet ve sabır olduğunu belirtmişlerdir. Bu çelişkili durum değer kazandırma konusunda programlar arasındaki tutarsızlığı göstermektedir.

Alımcav ve Şam (2017) toplumdaki "sevgi, saygı, hoşgörü, aile birliğine önem verme, vatanserverlik, çalışkanlık, duyarlılık ve yardımseverlik" gibi değerlerin zamanla yozlaştığını göstermektedir. Külünkoğlu (2021), değer yozlaşmasının eğitimciler için önemli bir sorun haline geldiğini ve temel değerlerin öğretilmesinde eksiklikler bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, eğitim ortamlarında kök değerlerin kazandırılmaması sorunu bir kez daha ön plana çıkmaktadır. Bu çelişkili ve karmaşık bulgular, eğitim sisteminin değer kazandırma süreçlerinde yaşanan tutarsızlıkları ve öğretmenlerin karşılaştığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Eğitimde kök değerlerin (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanserverlik, yardımseverlik) nasıl kazandırılacağı konusunda daha etkili stratejilerin geliştirilmesi gerektiği açıktır.

Tarih ve coğrafya öğretmenlerinin perspektifinden, öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamalarının sebepleri dört ana başlık altında toplanmıştır: Sosyo-kültürel çevre, teknoloji çağının olumsuz koşulları, eğitim

sistemi ve bireysel nedenler. Öğretmenler, öğrencilerin kök değerlere yeterli derecede sahip olmamasını en çok sosyo-kültürel çevre ile ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda, aile içindeki olumsuz koşullar, toplumda liderlerin kötü rol model olmaları ve genel kültürel ile ahlaki yozlaşma gibi etkenler öne çıkmaktadır. Alan yazında, Ozan ve Yorulmaz (2023) değerler eğitiminin ailede başladığını ve okulda bu eğitimin devam ettirilerek içselleştirildiğini ifade etmektedir. Ailenin ve içinde bulunduğu sosyo-kültürel ile ekonomik çevrenin değer eğitimindeki sorun kaynaklarından biri olduğu, Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) ile Balcı ve Yanpar-Yelken (2013) tarafından da belirtilmektedir. Bu bulgular, Akbaş (2004) ve Yıldırım (2009) tarafından yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir. Türkmen ve Yıldırım (2022) ise, değer eğitiminin etkili olabilmesi için ailelerin ve toplumun sürece aktif katılım göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırma sonuçları, ailelerin ve toplumun değer eğitimi konusunda yeterince bilinçli ve katılımcı olmamalarının, öğrencilerin değerleri içselleştirmelerini ve okulda bu eğitimin başarıyla sürdürülmesini zorlaştırdığını göstermektedir. Bu nedenle, ailelerin eğitim süreçlerine aktif katılımını sağlamak amacıyla çeşitli programlar ve seminerler düzenlenmesi önerilmektedir (Kamer ve Şahin, 2021). Bu önlemler, kök değerlerin kazandırılmasına yönelik sürecin güçlendirilmesi açısından kritik bir adım olacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenler, öğrencilerin kök değerlere yeterince sahip olmamalarının sebeplerinden bir diğerini, yeni çağın getirdiği dijital teknolojinin kötü kullanımında bulmuşlardır. Öğretmenler, artan teknoloji bağımlılığının çocukların sosyal medyada fazla vakit geçirmelerine neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağımlılığın, çocukları sosyal ortamlardan uzaklaştırarak asosyal bir yaşam sürmelerine yol açtığını; ayrıca sosyal medyada karşılaştıkları olumsuz örneklerin değer yitimine sebep olduğunu vurgulamışlardır. Yazıcı (2019, s. 145), internetin denetim zorluğundan dolayı "toplumsal değerlere en çok zarar veren kitle iletişim aracı" olduğunu ifade etmektedir. Yazıcı, internetin "çocuklarda ve gençlerde bağımlılığı artırdığını, iletişimi azalttığını ve asosyalliğin yaygınlaşmasına

neden olduğunu" belirtmektedir. Ayrıca, Alimcav ve Altunay Şam (2017, s. 255) sosyal medyanın değerlerin zamanla yozlaşmasına ve bireylerin davranış örüntülerinin şekillenmesinde etkili olduğuna dair bulgular sunmuştur. Bu çerçevede, dijital ortamların değerlerin kazandırılmasında ve sosyal etkileşimlerdeki olumsuz etkileri dikkate alınmalıdır. Teknolojinin olumlu yanlarının yanı sıra, bu tür olumsuz etkilerinin de göz önünde bulundurulması, eğitim süreçlerinin daha etkin bir şekilde yürütülmesi açısından önemlidir. Bu durum, eğitimcilerin teknoloji ile sağlıklı bir ilişki kurabilme yeteneklerini geliştirmelerini ve öğrencilerin dijital dünyada daha bilinçli bireyler olarak yetişmelerini sağlamak için gerekli önlemleri almalarını gerektirmektedir.

Öğretmenler, öğrencilerin lise eğitimine kadar olan süreçte kök değerleri yeterince kazanamamalarının sebepleri arasında okul sisteminin de rol oynadığını ifade etmişlerdir. Bu durumu, okuldaki eğitimin yetersizliği ve öğrencilerin başarısız olmaları durumunda sınıf geçebilme olanağı ile ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca, öğretmenler, öğrencilerin kök değerleri yeterince kazanamamalarında bencil tutumlar, düşük başarının yeterli olduğu algısı, bireysellik ve yetersiz kitap okuma alışkanlıkları gibi faktörlerin de etkili olduğunu bildirmişlerdir. Araştırma bulgularıyla paralel olarak, Balcı ve Yanpar-Yelken (2013) öğretmenlerin değer eğitimindeki zorlukları "okullarda sosyal faaliyetler için zengin bir ortamın olmaması", "kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi", "eğitim yerine öğretimin ön planda olması", "okulun fiziksel altyapısı ve araç-gereç eksiklikleri" ile "arkadaş çevresinin olumsuz etkileri" şeklinde sıraladıklarını belirtmektedir. Aykaç (2021) ve Nakiboğlu (2022) ise müfredatın yoğun yapısının öğretmenlerin değer eğitimine yeterince zaman ayıramamasına neden olduğunu ve genellikle bilgi odaklı bir yaklaşım benimsemelerine yol açtığını ifade etmişlerdir. Bu durumun, değer eğitiminin göz ardı edilmesine sebep olduğunu belirtmişlerdir. Değirmenci (2018), coğrafya öğretim programında belirtilen değerlerin bireylere nasıl kazandırılabileceğine dair açıklamaların yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Etkili bir değer eğitiminin iyi hazırlanmış bir programla mümkün olacağını belirtmiştir.

Araştırmalar, öğretmenler tarafından benimsenen pedagojik yaklaşımların da değerler eğitiminin etkinliğini önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir (Bulut ve Alabaş, 2023; Hill vd., 2019; Özdemir, 2017). Durmuş (2019), değer eğitiminin sadece teorik bir süreç olarak değil, aynı zamanda öğrencilere pratik yaşantılar ve uygulamalar aracılığıyla kazandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu durumun, öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında yeterli materyal ve yöntem eksikliğinden kaynaklandığını belirtmiştir. Öğrenci merkezli öğretim yaklaşımlarının, öğrenciler arasında değerlere ilişkin daha derin bir anlayış ve takdiri teşvik edebileceği gösterilmiştir. Öğrencileri iş birlikli öğrenme deneyimlerine dahil etmenin, öğrenme sonuçlarını geliştirerek eğitim değerleriyle uyumlu olmalarına katkı sağladığını araştırmalar ortaya koymaktadır (Hill vd., 2019).

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin dile getirdikleri sorunlar arasında "değer eğitimi konusundaki yetersizlikler", "öğretmenin model olmaması" ve "öğretmenler arası iş birliğinin zayıf olması" gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumları, öğrencilere bu değerleri aktarabilmeleri açısından kritik bir öneme sahiptir (Mohamad vd., 2019). Farklı araştırmalarda da değerler eğitiminde öğretmenin rol model olması gerektiğine dair bulgulara rastlanmıştır (Katılmış ve Balcı, 2017; Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013). Ancak Öztürk (2020), Külünkoğlu (2021), Nakiboğlu (2022), Kaya ve Şahin (2023), öğretmenlerin değer eğitiminde karşılaştıkları en büyük zorluklardan birinin yeterli mesleki eğitim ve rehberlik eksikliği olduğunu vurgulamaktadır. Bu eksiklik, öğretmenlerin öğrencilerin değerleri içselleştirmelerine yardımcı olacak bilgi ve stratejilere sahip olamamaları ile sonuçlanmaktadır (Liyer, 2013). Ancak Haydon (2004), değer eğitiminde sınıf ortamında öğretmenler için ortak bir modelin zor olduğunu ifade etmiştir (Akt. Değirmenci, 2018). Araştırma sonuçları, öğretmenlerin değerler eğitiminde daha etkili olabilmeleri için, mesleki yeterliliklerini artırmak amacıyla daha fazla desteklenmeleri ve eğitim ile kaynak sağlanması gerektiğini göstermektedir. Bu çabalar, öğretmenlerin değer eğitimi konusunda daha donanımlı

hale gelmelerini sağlayarak, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmelerini kolaylaştıracaktır.

Tarih ve coğrafya öğretmenlerinin kök değerlerin geliştirilmesine yönelik sundukları çözüm önerileri beş ana başlık altında toplanmıştır: tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği, öğretim yöntem ve teknikleri ile değer aktarımı, öğretim materyalleri ile değer aktarımı, öğretim programında değer eğitiminin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler ve diğer çalışmalar. Bu öneriler arasında en çok öne çıkan görüş, tüm paydaşlarla değer aktarımında iş birliği yapma gerekliliğidir. Öğretmenler, siyasi liderlerin ve karar vericilerin rol model olmalarının yanı sıra, aile ortamında, okulda ve sokakta değerlerin yaşatılması gerektiğini vurgulamıştır. Sevgi değerinin her ortamda gösterilmesi, örnek davranışların takdir edilmesi ve tüm öğretmenlerin bu amaç doğrultusunda iş birliği yapması gerektiği ifade edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, değerler eğitiminde özellikle okul, aile, çevre ve karar vericilerin birlikte hareket etmesi gerektiğini destekleyen birçok çalışmayla paralellik göstermektedir (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013; Nakiboğlu, 2022). Balcı ve Yanpar-Yelken (2013) ile Yıldırım (2009) ise, değer eğitimine yönelik ailelere, öğretmenlere ve medyaya verilecek gerekli eğitimlerin sorunları azaltacağına dikkat çekmişlerdir. Öğretmenler, kök değerlerin geliştirilmesine yönelik öğretim materyalleriyle değer aktarımının güçlendirilmesine dair önemli öneriler sunmuşlardır. Bu öneriler arasında, roman, hikâye ve çeşitli kitap türleri gibi materyallerle geleneksel değerlerin aktarımı ön plana çıkmaktadır. Öğretim materyallerinin sık kullanılması, özellikle değer aktarımına ilişkin ders kitaplarında uzman desteği alınması ve değerlerin öğrenci seviyesine uygun bir şekilde aktarılması gerektiği vurgulanmıştır. Tarih ve coğrafya öğretmenleri, öğrencilere aktif öğretim yöntemleriyle, araştırma, gezi ve gözlem gibi yollarla değer aktarımının gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Nakiboğlu (2022, s. 76) çalışmasında, tarih öğretmenleri “Kök değerler eğitimi ile ilgili materyal hazırlanması lazım” ve “Kitaplar tamamen değerler eğitimi merkezli hazırlanmalı” gibi önerilerde bulunmuşlardır. Balcı ve Yanpar-Yelken (2013),

öğretmenlerin değer öğretiminde en etkili buldukları yöntemin örnek olay incelemesi olduğunu ifade ederken, en az etkili buldukları yöntemin geleneksel telkin yöntemi olduğunu vurgulamıştır. Coğrafya öğretmenleri, öğretim programında nesnellığe dikkat edilmesi ve değer aktarımını içeren konulara yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Nitekim Yıldırım (2017) incelediği 2017-2018 tarih öğretim programlarında “programların teorik kısmında oldukça ayrıntılı olarak verilen değer ifadelerinin ünite, kazanım ve konu açıklamalarıyla ilişkilendirilmediği ve bu durumun yeni tarih ders kitabını olumsuz etkilediği”ni tespit etmiştir. Benzer şekilde Akıncı ve Yıldız (2024) ders kitabında değerlerin yer alma durumunun asimetrik olduğunu belirterek bu durumu ders kitabı hazırlama aşamasında değerlere yönelik bir yönerge ya da standardın olmaması ile ilişkilendirmişlerdir. Programda kasıtlı bir değer aktarımı olduğunu ifade etmenin mümkün görünmediğini belirtmiştir. Bu araştırma sonuçlarında tarih öğretmenleri arasında "Din ve Ahlak Bilgisi" ve "Milli Kültür Dersi" gibi yeni derslerin gerekliliği ile teknolojiye bağlı değer yitimine dikkat çeken öneriler de öne çıkmıştır. Önerilerin önem dereceleri incelendiğinde, birinci sırada “çocuğa değerli olduğu hissettirilmeli” görüşü yer almıştır. Bunu, “ülkenin eğitim politikası net olmalı ve sık sık değiştirilmemeli”, “öğretmenler değişime açık olmalı”, “sınıf demokratik bir öğrenme ortamı olmalı”, “rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri değer eğitimine destek olmalı” ve “öğretmenler öğrencilerle birebir iletişim kurmalı” maddeleri takip etmiştir. Sonuç olarak, değer eğitimini kapsayan destekleyici bir ortam yaratmak amacıyla müfredat içeriği (Bulut ve Alabaş, 2023), öğretim yöntemleri (Özdemir vd., 2021), öğretmenler, okul yönetimi, veliler ve hükümet kuruluşları arasında iş birliği büyük önem taşımaktadır (Afriani vd., 2022). Bu öneriler, değerlerin daha etkili bir şekilde aktarılmasını sağlayacak ve öğrencilerin değerleri içselleştirmelerine yardımcı olacaktır.

2. Öneriler

Araştırma sonuçları, öğrencilerin en az sahip olduğu değerlerin başta sabır olmak üzere, sorumluluk, öz denetim ve adalet olduğunu göstermiştir. Dürüstlük,

dostluk ve saygı gibi diğer kök değerlerin de yeterince kazandırılmadığını ortaya koymuştur. Bu bulguların güvenilirliğini artırmak için, araştırmacıların tarih ve coğrafya öğretmenleri ile lise öğrencileri üzerinde daha kapsamlı çalışmalar yapmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin, değer aktarımında tüm paydaşlarla iş birliği yapması ve bu amaca yönelik ortak projeler geliştirmesi önem arz etmektedir. Aileler, öğretmenler ve siyasi karar vericilerin rol model olması, değerlerin her ortamda yaşatılması, örnek davranışların takdir edilmesi ve öğretmenlerin bu hedef doğrultusunda etkinlikler düzenlemesi kritik bir rol oynamaktadır. Okullarda değer eğitiminin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için müfredatın güçlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde, insan merkezli bir yaklaşım, bireylerin “zihinsel, duygusal, bedensel, sosyal ve manevi gelişim yönleriyle bütüncül olarak” ele alınmasını amaçlamaktadır. Erdem-Değer-Eylem modeli kapsamında öğretim programları, bilgi, beceri, eğilim ve değerler ile bireysel farklılıklar göz önünde bulundurarak güçlendirilmiştir. Programların teknik açıdan esnek, güncellenebilir ve sadeleştirilebilir olması hedeflenmiş; aynı zamanda milli, manevi ve insani değerler doğrultusunda uygulanması amaçlanmıştır. Yapılan bu güncellemelerle birlikte, öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin bilgi ve becerilerinin artırılması, aile-okul-çevre iş birliğinin sağlanması ve etkili öğretim yöntemlerinin benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Değerlerin içselleştirilmesi, toplumsal iş birliği ve koordinasyonla mümkün olup, bu değerlerin toplumun her kesimine yayılması ve güçlendirilmesiyle sağlanabilir. Böylece, toplumsal ve evrensel değerlere sahip, demokratik, hak ve özgürlüklere saygılı, yardımlaşma ve dayanışmayı önemseyen bireylerin yetişmesine katkıda bulunulabilir.

Kaynakça

- Akıncı, M. (2018). Tarih derslerinde milli değerlerin kazandırılması: Öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 37(2), 45-60.
- Akıncı, M. ve Yıldız, M. (2023). Ortaokul matematik ders kitaplarındaki metin ve metin dışı öğelerin değerler açısından incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 86-116. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.1207168>.
- Aykaç, N. (2021). Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminin müfredat içerisindeki yeri ve önemi. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 45-60.
- Afriani, Y., Agustiningih, N. & Karmela, S. H. (2022). Character education in learning history of the diponegoro war material. *Journal of Research in Instructional*, 2(1), 19-32. <https://doi.org/10.30862/jri.v2i1.39>
- Borghain, B. & Gohain, J. (2022). Analysis on inculcation of value education in educational curriculum and the role of teachers in imparting values among students. *International journal of health sciences*. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6ns2.6381>.
- Bulut, Y. S. ve Alabaş, R. (2023). Okul yöneticisi, öğretmen ve velilerin görüşlerine göre okul değerleri. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 8(2), 184-210. <https://doi.org/10.47214/adeder.1359827>
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Değirmenci, Y. (2018). Coğrafya dersi öğretim programında değerler. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 429-450. <https://doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1311>
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulması sürecinde tarih eğitimi; Amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), s.69-88.
- Dere, İ. ve Uysal, A.H. (2019). Bastığın toprakları tanımak: lise öğrencilerinin yerel tarih projesi. *Turkish History Education Journal*, 8 (2), 450-475. DOI: 10.17497/tuhed.584240
- Durmuş, A. (2019). Değer eğitimi sürecinde öğretmenlerin karşılaştıkları zorluklar ve çözüm önerileri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 34(2), 120-135.
- Erbaş, A. A. (2021). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları. *Journal of Social Sciences Research*, 11(1), 23-40. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.779737>
- Gökçe, N. (2015). Coğrafya dersi öğretim programında hoşgörü. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 5, 159-178.
- Güler, H. (2020). Tarih derslerinde farklı perspektiflerden bakış açısının hoşgörü ve empati gelişimine etkisi. *Tarih Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 89-104.
- Güngör Akıncı, B. A. ve Karadeniz, M. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihî Metin ve Hikaye Kullanarak Değerlerin Öğrencilere Kazandırılması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 12(3), 633-641.
- Fischer, R. & Boer, D. (2016) Values: the dynamic nexus between biology, ecology and culture. *Current Opinion Psychology*, (8), s. 155-160.
- Hill, J. L., Hunter, J. & Hunter, R. (2019). What do pāsifika students in new zealand value most for their mathematics learning?. *Values and Valuing in Mathematics Education*, 103-114. https://doi.org/10.1007/978-3-030-16892-6_7
- Kabapınar, Y. (2018). Gençler Üsküdar'ın tarihini yazıyor, belgeselini çekiyor: Tüm süreçleriyle bir yerel ve sözlü tarih projesi. *Turkish History Education Journal*, 7(2), 532-554. <https://doi.org/10.17497/tuhed.459876>

- Kamer, S. T. ve Şahin, M. (2021). Değerlere ve değerler eğitimine ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 725-744. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.705356>
- Katılmış, A. ve Balcı, A. (2017). Coğrafya öğretmeni adaylarının değerler eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Marmara Geographical Review*, 35, 1-12. <https://doi.org/10.14781/mcd.291011>
- Kaya, E. ve Şahin, A. (2023). Değer eğitimi ve kültürel çeşitlilik: Sosyal Bilgiler der-sinde karşılaşılan zorluklar. *Eğitim Politikaları Dergisi*, 7(2), 88-102.
- Kaya, H., Yüceyurt, N., Şenyuva, E. & Ulupinar, S. (2018). Value based nursing education. *Journal of Human Sciences*, 15(3), 1727. <https://doi.org/10.14687/jhs.v15i3.5269>
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *Turkish Studies*, 10(7), s. 659-674. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8234>
- Kılınc, A. ve Kartal, Y. (2019). Coğrafya derslerinde çevre bilincinin kazandırılmasına yönelik değer eğitimi yaklaşımları. *Coğrafya Eğitim Dergisi*, 22(4), 112-130.
- Köksal, K., Yaylacı Kılıç, Z., Yel, Ü., Erbaş, S. ve Kılcan, B. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *International Journal of Academic Research (BIJAR)*, 5(2), 74-87. <https://doi.org/10.48174/buaad.52.1>
- Külünkoğlu, T. (2021). Sosyal bilgiler dersinde uygulanan değer eğitiminin öğrencilerin dürüstlük değerini kazanmalarına etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85), 63-85. <https://doi.org/10.29228/jasss.42158>
- Iyer, R. B. (2013). Value-based education: professional development vital towards effective integration. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSRJME)*, 1(1), 17-20. <https://doi.org/10.9790/7388-0111720>
- MEB (2023a). *Ortaöğretim (9, 10 ve 11. Sınıflar) tarih dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı
- MEB (2023b). *Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) coğrafya dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı
- Muç, K ve Pamuk, A. (2020). Tarih ders kitaplarında değerler ve değer aktarım yaklaşımları. *Turkish History Education Journal*, 9(2), 532-548. <https://doi.org/10.17497/tuhed.793708>
- Mutluer, C. (2015). Tarih derslerinin değer eğitimindeki yeri: Tarih öğretmenlerinin görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 10(15), 649-666.
- Namdar, A. O. ve Akbayrak, K. (2019). Üstün yetenekli öğrencilerin değerler eğitiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması: adalet değeri örneği. *Pamukkale University Journal of Education*, 47, 59-87. <https://doi.org/10.9779/pauefd.486641>
- Nakiboğlu, Z. (2022). *Yenilenen ders müfredatlarında yer alan on kök değer eğitimi hakkında tarih öğretmenlerinin görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Oğuz, H. S. ve Demir, F. B. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Journal of History School*, 49, 4443-4466. <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.46733>
- Oğuz, H. S. ve Çakmak, M. A. (2018). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 13(4), 919-940.
- Oğuz, H. S. ve Demir, F. B. (2017). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin insan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersine ilişkin görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(2),1-17.

- Oğuz, H. S. ve Sözcü, U. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre sosyal medya kullanımının değerler üzerine etkisi. *Turkish Studies*, 11(9), 617-617.
- Ozan, C. & Yorulmaz, B. (2023). Review of “heart” book in terms of values education. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (34), 139-164. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1252349>
- Özel, A. ve Başoğlu, M. (2007). Sosyal bilgiler öğretmen adayları ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya dersleriyle ilgili görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (15), 230-240.
- Özdemir, K. (2017). Tarih dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından incelenmesi, *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, 4, 240-257.
- Özdemir, Y., Uzun, E. M. ve Bütün, E. (2021). Temel eğitim öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(42), 227-266. <https://doi.org/10.34234/ded.958030>
- Özgül, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Yeni Doğu Matbaası.
- Öztaşkın, Ö. (2018). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s. 1-32) Pegem Yayınları.
- Öztürk, S. (2020). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimindeki pedagojik yeterlilikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45(1), 67-82.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (43-45) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, N. ve Aslan, R. (2020). Tarih ve coğrafya derslerinde değer eğitiminin bütünleşik bir yaklaşımla ele alınması. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 15(2), 101-120.
- Ünal, Ç. ve Çelikkaya, T. (2004). İlköğretim I. kademe sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler ile bunların uygulanma sıklığı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11, 151-165.
- Patton, M. O. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. S. B. Demir (Ed.). Akademi.
- Pınar, Ş. (2016). *Günümüz Türk eğitim sistemi ve öğrenci profili* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.2-16). Pegem Akademi Yayınları.
- Sarı, İ. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih etkinliklerinin öğrenci başarı, beceri ve tutumlarına etkisi* (Yayınlanmamış Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarıbaşı, M. ve Akça, D. (2020). Ortaöğretim coğrafya dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programında vatanseverlik değeri ve bu değere ilişkin öğrenci metaforları. *Kapadokya Coğrafya Dergisi*, 1(2).
- Seçkin, K. (2022). The concept of social values in huastuanift. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 545-554. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1078884>
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture* 2(1):11. doi:10.9707/2307-0919.1116
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilimler öğretimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Şahin, E. (2021). Coğrafya derslerinde küresel sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: Değer eğitimi yaklaşımları. *Sürdürülebilir Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 67-85.
- Şenel, A. (2008). *Eğitim bilimine giriş*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, M. (2021). An investigation into social studies teachers' self-efficacy perceptions about basic skills in the social studies. *Review of International Geographical Education*, 11(2), 317-334.
- Şişman, M. (2015). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi Yayınları.
- Tanner, D. & Tanner, L. N. (1975). *Curriculum development theory into practice*. MacMillan Publishing Co Inc.
- Tay, B. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s. 2-17). Pegem Akademi Yayınları.
- Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.). (2011). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.
- TDK (2011). *Türkçe sözlük (11. Baskı)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mohamad, N., Sihes, A. J., Bohari, N. M. & A Rahman, S. N. H. (2019). Teachers' perception of values education implementation in school. *International Journal of Re-cent Technology and Engineering*, 8(3S2), 884-891. <https://doi.org/10.35940/ijrte.c1220.1083s219>
- Tekten, Z. (2015). *İlköğretim sosyal bilgiler 6 öğretmen kılavuz kitabı*. Uygun Basın.
- Topçu, E. (2013). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin tercih ettiği yöntemler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (28), 331-369.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Türkmen, R. ve Yıldırım, G. (2022). Aile ve toplum katılımının değer eğitimine etkisi: Sosyal Bilgiler dersine yönelik bir inceleme. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 95-110.
- Türker, A., Dündar, E. ve Sözcü, U. (2023). Coğrafya ders kitaplarında kök değerler. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(4), 90-107. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1278950>.
- Tuğluoğlu, F. ve Tunç, T. (2010). 1926 ilk mektep müfredatı ve cumhuriyet dönemi eğitiminin ekonomik hedefleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 26(76), 55-98.
- Tunç Şahin, C. ve Doğan, H. N. (2023). Drama yöntemi ile değerlerin öğretimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 18(2), 135-156.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2015). Sosyal bilgilerde tarihin yeri ve önemi. *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s. 60-76) Ankara: Pegem Yayınları.
- Tyler, R. W. (2014). *Eğitim programları ve öğretimin temel ilkeleri*. E. Rüzgâr ve B. Arslan (Çev.). Pegem Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları öğrenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10(2), 85-99.
- Ulusoy, A. ve Güven, C. (2020). Sosyal Bilgiler zümre öğretmenler kurullarının öğretim programı'nda yer alan temel becerileri ele alma durumlarının incelenmesi. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 239-259.
- Üstel, F. (2016). *Makbul vatandaşın peşinde*. İletişim Yayınları
- Varış, F. (1992). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yalçın, A. (2016). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yazıcı, F. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hoşgörü: 7. Sınıf Öğrencilerinin Farkındalıkları Üzerine Bir Değerlendirme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 37-56. <https://doi.org/10.17556/erziefd.319809>
- Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers. A phenomenological approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165- 184.
- Yıldırım, T. (2017). Yeni ortaöğretim tarih ders programları ve kitaplarında değerler eğitimi, *Turkish Studies*, 12(33), 557-572. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12533>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı)*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2010). Lisans düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: öğretim elemanlarının görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 297-332.
- Yığıttir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.

Extended Abstract

Human rights violations, environmental issues, and the increasing global trend of violence against women, children, and animals have underscored the significance of value education. According to Paul Brenton, while the issues people face are often political, economic, or ecological, society today is inadequately equipped in terms of moral and spiritual education to address these fundamental problems (as cited in Borgohain & Gohain, 2022). Therefore, the effective continuation of value education at every level of the educational system can contribute to the development of healthier individuals in the future, strengthen ethical values, and enhance social growth (Erbaş & Başkurt, 2022; Gündoğan, 2020; Külünkoğlu, 2021).

In this context, when examining the Turkish education system, it is observed that values were implicitly reflected in learning experiences until 2005, while post-2005, values were explicitly integrated into educational programs. An analysis of the history (MoNE, 2023a) and geography (MoNE, 2023b) curricula reveals that the core values highlighted aim to foster students' sense of personal, social, and global responsibility, moral awareness, and ethical decision-making. The key core values emphasized include justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, and benevolence (MoNE, 2023a; MoNE, 2023b). These core values, intended to be imparted to students through curricula, represent enduring values embraced by many societies (Topal, 2019).

Studies in the literature draw attention to the challenges in value education (Durmuş, 2019; Öztürk, 2020). However, there are limited studies focusing on the inculcation of core values in students, particularly in the context of history education (Özdemir, 2017; Nakiboğlu, 2022). Therefore, this study aims to assess high school students' adherence to core values from the perspective of history and geography teachers, identify the underlying issues, and develop solutions.

The study employs the phenomenological design, one of the qualitative research methods. The study group consists of 23 history and 19 geography teachers, selected through criterion sampling, one of the purposeful sampling methods. To obtain more valid and reliable results, the participant group was selected to represent various types of high schools (Anatolian, Science, Social Sciences, and Vocational and Technical Anatolian High Schools [MTAL]). A survey form was used as the data collection tool, and the data were analyzed using frequency and content analysis methods.

According to the findings, teachers reported that students most commonly possess values like love, patriotism, and benevolence. However, they expressed uncertainty about students' adherence to values such as self-control, justice, honesty, friendship, and respect. Patience and responsibility were identified as the least commonly observed values among students. Türker, DüNDAR, and Sözcü (2023) found that patriotism and responsibility were the most emphasized values in geography textbooks from 2018 and 2019. These results align with other studies examining social studies textbooks from a values perspective (Oğuz-Haçat & Demir, 2020; Erbaş, 2021; Köksal, Yaylacı-Kılıç, Yel, Erbaş & Kılcan, 2022). Notably, teachers' hesitation regarding students' acquisition of the value of justice is striking. However, Erkan & Çoban (2018) and Muç & Pamuk (2020) found that justice was the most frequently mentioned value in history textbooks prepared according to the 2018 curriculum. Conversely, Türker, DüNDAR, and Sözcü (2023) reported that honesty, justice, and patience were the least represented core values in geography textbooks. This discrepancy highlights a significant issue in effectively instilling core values in students.

Teachers attributed the challenges in value education to socio-cultural factors, the adverse conditions of the digital age, the educational system, and individual reasons. Their recommendations for enhancing the development of core values included strengthening professional competencies, fostering collaboration with families and other stakeholders in value transmission, employing diverse teaching methods, techniques, and materials in lessons, and reinforcing value education in the curriculum. As highlighted in the literature, creating a supportive environment that encompasses value education is crucial for more effective value transmission and helping students internalize these values (Bulut & Alabaş, 2023; Yıldırım, 2017; Özdemir et al., 2021; Balcı & Yanpar-Yelken, 2013; Nakiboğlu, 2022). Furthermore, it is essential to provide necessary training to families, teachers, and the media on value education (Yıldırım, 2009) and to promote cooperation among teachers, school administration, parents, and government organizations (Afriani et al., 2022; Çengelci, Hancı & Karaduman, 2013; Nakiboğlu, 2022).

It is also worth noting that, as part of the Türkiye Century Educational Model in 2024, the "Virtue, Value, Action" model has strengthened educational programs by considering knowledge, skills, tendencies, values, and individual differences. The programs aim to be technically flexible, updatable, and simplified, with a focus on national, spiritual, and human values. The updates emphasize enhancing teachers' knowledge and skills in value education, ensuring family-school-community cooperation, and adopting effective teaching methods. The internalization of values can only be achieved through social cooperation and coordination, thus contributing to the development of individuals who are respectful of democratic rights and freedoms, value cooperation and solidarity, and uphold societal and universal values.